

HET VERWENDE KIND SYNDROOM

Checklist: 'is er sprake van problematische verwenning?'

- wordt het kind gehinderd in het aanleren van taken die passend zijn bij de leeftijd en de ontwikkeling van het kind?
- Wordt er een onevenredig beroep gedaan op de middelen die een gezin ter beschikking heeft staan, ten behoeve van één of meerdere kinderen (geld, ruimte, energie, aandacht)
- Heeft de volwassene meer voordeel van zijn handelen dan het kind?
- Is het gedrag van het kind schadelijk voor anderen of de maatschappij?

Wanneer er op één van de vier vragen bevestigend geantwoord kan worden is er sprake van problematische verwenning. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen: materiële, pedagogische en affectieve verwenning.

Definities

1. Welgestelde ouders, of ouders die met behulp van creditcards doen alsof ze dit zijn, verwarren excessief materialisme met het begeleiden van hun kinderen. Wanneer ouders de rol van mentor/begeleider niet op zich nemen, ontwikkelen kinderen geen cruciale vaardigheden als:
 - o Gewetensvol omgaan met anderen
 - o Het onderhouden van wederzijdse vriendschappen
 - o Voor zichzelf op kunnen komen
 - o Op eigen benen staan
2. Ook ouders die niet welgesteld zijn, kunnen hun kinderen problematisch verwennen door een te grote toegeeflijkheid. Door excessieve permissiviteit – extreme toegeeflijkheid – komen kinderen in situaties terecht waar ze, gezien hun leeftijd en zonder voldoende informatie en begeleiding nog niet aan toe zijn. Toegeeflijkheid wordt dan een vervanger van de begeleiding die kinderen nodig hebben om door een aantal belangrijke fases van het leven heen geloodst te worden.

3. 'Het verwende kind-syndroom wordt gekarakteriseerd door een extreme mate van op zichzelf gericht zijn van het kind en veel te jong gedrag. Dat is het resultaat van het feit dat ouders geen leeftijdsadequate eisen stellen. Verwende kinderen houden weinig rekening met anderen, gaan hun eigen gang, doen dingen op hun manier. Ze hebben moeite met uitstel van beloning en hebben de neiging hun frustraties af te reageren met woedeaanvallen. Hun gedrag is berekenend, dwars en manipulatief. Ze zijn moeilijk tevreden te stellen en hun tevredenheid duurt niet lang. Ze zijn niet plezierig in de omgang, ook niet voor degenen die van hen houden. Men krijgt vaak de indruk dat ze ook niet gelukkig met zichzelf zijn.

Waarom verwennen ouders

Bij problematische verwenning is de balans tussen geven en nemen verstoord geraakt.

Motieven voor oververwenning:

Schuldgevoel, eigen opvoeding/verleden, compensatie/concurrentie, tijd, oogkleppen, verafgoding, ziekte/handicap/stoornis (van het kind), lang van huis vanwege werk/detentie/opname, verblijf in het buitenland, aardig gevonden willen worden, rouw, geen grenzen kunnen stellen, weg van de minste weerstand, om te concurreren met ouders van vriendjes van het kind, uit angst voor de boosheid van het kind, geen kennis hebben van de ontwikkelingsfases van het kind.

De negatieve gevolgen van verwenning

Afhankelijk van de leeftijd waarop, de mate waarin en de duur van de problematische verwenning en het eventueel voor handen zijn van beschermende factoren (bijvoorbeeld corrigerende invloeden van grootouders, school en intelligentie) kunnen de gevolgen sterk variëren. Het is echter duidelijk dat de ontwikkeling van het kind forse risico's loopt op een aantal fronten:

- een gebrekkige morele ontwikkeling
- het ontwikkelen van sociaal angstig gedrag
- een ontwikkeling van een negatief zelfbeeld, een gering zelfvertrouwen en geringe zelfwaardering.
- Het ontwikkelen van depressieve klachten
- Het ontwikkelen van agressief, dwingend of oppositioneel gedrag (een aantal gedragingen tonen overlap met criteria voor ODD classificatie, pas op voor verkeerde diagnosestelling)

Gevolgen voor het kind op latere leeftijd

Als volwassenen ervaren mensen die in hun jeugd problematisch verwend werden het volgende gemis in vaardigheden:

- communicatie-, interpersoonlijke en relationele vaardigheden
- vaardigheden in en om het huis (onderhoud, schoonmaak)
- psychische en persoonlijke vaardigheden
- besluitvaardigheid
- financiële vaardigheden
- tijdmanagement
- verantwoordelijkheidsgevoel

Daarnaast ervaren ze problemen met:

- voedsel
- geldbeheer, het kopen van cadeaus
- begrijpen wat normaal is
- interpersoonlijke grenzen en relaties
- deelnemen aan leuke activiteiten, werk, studie, sport

Verder zijn ze gericht op externe, egocentrische behoeftes als rijk en beroemd worden, uniek zijn en er attractief uitzien. In het opvoeden van hun kinderen voelen ze zich niet bekwaam en effectief. Ze hebben het idee dat ze geen controle hebben over hun eigen leven en over het gedrag van hun kinderen.

Gevolgen voor de ouders

In de opvoeding hebben ouders het beste met hun kind voor. In veel gevallen zijn de ouders zich niet of slechts ten dele bewust van de onderliggende drijfveren van hun handelen.

Uiteindelijk zullen ook problematisch verweerde kinderen op eigen benen leren staan en het huis verlaten. In veel gevallen krijgen ouders de rekening gepresenteerd voor hun oververwenning, bemoeizucht en het niet kunnen loslaten van hun kind. Ze worden dan later geconfronteerd met een kind, dat:

- wanneer het als student op kamers gaat, met heimwee kampt.
- Een verhoogde kans heeft zich te buiten te gaan aan alcohol en drugs.
- Een beroep blijft doen op de ouders met betrekking tot financiën
- Een blijvende bron van zorg is op andere levensgebieden
- Eisend en dwingend gedrag blijft tonen.

De ontwikkeling van het zelfbeeld en de zelfwaardering van kinderen is niet gebaat bij pamperende ouders. Ouders moeten kinderen uitdagen, initiatief laten nemen, aanmoedigen om over mislukking heen te stappen en te blijven proberen. Je kind beschermen tegen vervelende gevoelens, zoals frustraties, ondermijnt hun kwaliteit van leven en hun ontwikkeling. Het leren zélf 'door' problemen heen te worstelen, je eigen oplossingen creëren en uiteindelijk een opdracht tot een goed einde brengen is bevorderlijk voor het zelfvertrouwen en zelfbeeld. (Seligman)

Opvoeden

periode	ontwikkelingsopgave	opvoedingsopgaven
Baby	- lichaamsbeheersing - veilige hechting - dag/nachtritme ontwikkelen	- soepele verzorging - responsiviteit - voorspelbare omgeving
Dreumes/peuter	- exploratief spel - autonomieontwikkeling - uitdrukken door taal - grenzen accepteren	- veiligheid in huis bewaken - emotionele basis bieden - regels introduceren - praten/benoemen - taal- en spelstimulering
Schoolkind	- sociale vaardigheden - omgang met leeftijdgenoten - positief zelfbeeld - actieve luisterhouding - schoolse vaardigheden - moreel besef - zelfredzaamheid	- positieve stimulans - omgang met leeftijdgenoten bevorderen - sociaal gedrag stimuleren - onderwijs ondersteunend gedrag - uitleg en instructie - eigen taken geven
puber	- emotionele zelfstandigheid - omgang met andere sekse - seksuele identiteit - eigen waarden systeem - school- en beroepskeuze - problemen oplossen	- enige tolerantie voor experimenteren - toezicht houden - emotionele steun bieden - leeftijdsadequate grenzen stellen - onderhandelingsvaardigheden

De zes fundamentele opvoedtaken van de ouders (Bradley)

Veiligheid en onderhoud	Stimulans en instructie
Voeding, onderdak, kleding	Voorzien van speel- en leermateriaal
Zorg voor gezondheid	Coaching
bescherming	Bevorderen van initiatief
Geven van socio-emotionele steun	Toezicht en monitoring
Liefde	Bewaken van veiligheid
Disciplineren	Informatie verzamelen
voorbeeld	Communiceren met het kind
structurering	Zorg voor sociale verbinding
De omgeving	Het gezin en overige familie
Het dagritme	Leeftijdsgenoten
routines	Instellingen

Vier prototypen van opvoedstijlen (Mamen):

1. De autoritaire opvoeding: met veel regels, streng, er wordt macht uitgeoefend door de ouders, er is weinig warmte en betrokkenheid
2. de afwezige opvoeding, ouders zijn niet beschikbaar, er is sprake van verwaarlozing
3. de autoritatieve opvoeding, er zijn heldere regels en discipline, er is een emotionele betrokkenheid van ouders.
4. de permissieve opvoeding, er is warmte en affectie, maar er is weinig structuur, weinig sturing en er zijn weinig regels.

Kinderen van autoritaire ouders	Kinderen van autoritatieve ouders
Autoriteit gevoelig	Autoriteit gevoelig
Gebrek aan zelfrespect	Zelfbewust
Gebrek aan autonomie	Meewerkend, ook zonder ouders
Volgzaam in aanwezigheid van ouders	Algemeen goed aangepast
Nors, stuurs, somber, ruziezoekend	Vertrouwt op structuur, afhankelijk
Geremd	Beleefd, gehoorzaam
Moeite met uiten van gevoelens	Soms onderdanig
Teruggetrokken, depressief	Mogelijk overbeschermd
Gebrek aan initiatief	
Kinderen van afwezige ouders	Kinderen van permissieve ouders
Geen respect voor autoriteit	Geen respect voor autoriteit
Geen gevoel van zelfrespect	Gebrek aan zelfdiscipline
Gebrek aan zelfdiscipline	Onafhankelijk, extravert
Onafhankelijk, straatwijs	Gevoel van zelfwaarde
Rebels, ongehoorzaam	Actief, assertief
Agressief, gewelddadig	Vriendelijk, tolerant
delinquent	Gelijkwaardigheid aan volwassenen
Geen geweten, geen gevoelens van berouw	Doet zijn rechten gelden

Binnen de genoemde vier opvoedstijlen zijn vanzelfsprekend nog veel varianten denkbaar. Duidelijk is dat de gedragingen van kinderen van permissieve ouders een grote overlap vertonen met gedragingen van problematisch verweerde kinderen. In het algemeen wordt de autoritatieve opvoedstijl gewaardeerd als een stijl die recht doet aan de belangen van het kind en de ouder. In deze stijl is een combinatie te vinden van kindvriendelijke discipline, voorspelbaarheid en het consequent toepassen van heldere regels met daarbij oprechte interesse, betrokkenheid bij het kind en een adequate emotionele ondersteuning.

Het is niet zo dat ouders voortdurend één en dezelfde opvoedstijl hanteren. Ze hebben meestal wel een favoriete stijl, maar binnen en buiten het gezin kunnen allerlei

omstandigheden ervoor zorgen dat de ouder soms tijdelijk switcht van stijl. Daarnaast is het lang niet altijd zo dat beide ouders dezelfde opvoedstijl hebben.

Reageren op verwend gedrag:

- *zeuren, mokken, mopperen*

Kinderen en jongeren laten dit gedrag zien met de bedoeling iets gedaan te krijgen.

Actie van ouders: ouders moeten leren inzien en durven erkennen dat ze gemanipuleerd worden. Ze moeten hun kinderen duidelijk maken dat ze niet zullen toegeven (en dat ook daadwerkelijk niet doen!). Ouders bespreken met hun kinderen hoe ze privileges kunnen verdienen, door klusjes in huis of goed gedrag, en houden de hand eens een tijdje op de knip.

- *tegenspreken*

Kinderen die tegenspreken zijn op zoek naar macht.

Actie van ouders: ouders moeten leren inzien, dat voortdurend tegenspreken en de strijd opzoeken een machtspeel is. Mogelijk zijn ze zelf opgevoed door autoritaire ouders, die hun geen enkele speelruimte gaven binnen het gezin. Maar de fouten die door hun ouders zijn gemaakt in de opvoeding, zijn niet repareren door verregaande permissiviteit naar hun eigen kinderen. Wanneer tegenspreken schadelijk wordt voor de omgeving doordat relaties onder druk komen te staan of doordat de sfeer voortdurend verknald wordt, moet er ingegrepen worden. Negeren van het tegenspreken kan soms een goede tactiek zijn. De beste is echter 'niet toegeven'. Wanneer kinderen merken dat hun werkwijze niets meer oplevert, zullen ze die uiteindelijk opgeven. Een hulpmiddel kan daarbij zijn, dat de ouders duidelijk maken dat ze het kind doorhebben en er niet meer intuïneren. Wanneer kinderen op de sportclub of school worden aangesproken op hun 'tegensprek'-gedrag, moeten de ouders niet in de verontschuldigende of overbeschermende rol schieten. Laat kinderen de consequenties voor hun gedrag voelen, laat ze zelf op de blaren zitten.

- *pruilen en huilen*

In de context van oververwenning wordt huilen vaak gebruikt als dwangmiddel. Dit is makkelijk te onderkennen: wanneer het huilen van een kind ophoudt zodra zijn of haar wensen zijn ingewilligd, is er sprake van ongemeend huilen.

Actie van ouders: ouders leren echt van onecht huilen te onderscheiden. Wanneer kinderen terecht om serieuze redenen verdriet hebben, moet hun troost en aandacht geboden worden. Kinderen moeten leren dat verdriet bij het leven hoort en dat het goed is dat verdriet getoond wordt. Wanneer kinderen goed met hun emoties (inclusief de ongemakkelijke emoties) leren omgaan, zijn ze ook beter in staat met de emoties van anderen om te gaan. Wanneer ze iemand hebben beledigd of vervelend hebben behandeld, zal hun dat een ongemakkelijk gevoel van schuld of schaamte geven. Vervolgens zullen ze in staat zijn om bijvoorbeeld het schaamtegevoel te zien als een signaal dat aangeeft dat ze hun gedrag moeten veranderen.

- *woedeaanvallen*

kinderen kunnen met een woedeaanval duidelijk maken dat ze iets op hun manier willen en wel direct.

Actie van ouders: beloon woedeaanvallen niet. Reageer niet op woedeaanvallen of kom met een reactie die het kind niet verwacht. Wanneer de woedeaanval thuis plaatsvindt is het verstandig de ruimte te verlaten waar het gebeurt. Het kind ervaart zijn woedeaanval als een zinloze missie, wanneer het publiek is verdwenen. Wat betreft de onverwachte reactie: bekend is het filmpje waarin een kind in een supermarkt op de grond zijn woede uit en moeder ernaast gaat liggen en dezelfde bewegingen maakt. Het kind stopt acuut uit schaamte en probeert zich te verstoppen. Zie woedeaanvallen als het signaal dat het tijd wordt om kinderen op een andere manier duidelijk te laten maken wat ze willen. Soms weten kinderen nog niet dat hiervoor andere manieren zijn. Misschien is dit wel het moment om het 'voor wat hoort wat'-principe aan ze duidelijk te maken. Daarbij moet wel voor ogen worden

gehouden, dat er eerst iets gepresteerd moet worden, voordat er een beloning volgt. Daarmee leert het kind omgaan met het uitstellen van een beloning.'

- *De schuld geven, het zondebok fenomeen*

Alle kinderen zullen wel eens een ander de schuld hebben gegeven voor zaken die ze zelf uitgevreten hadden. Ze ontlepen daarmee hun verantwoordelijkheid of de disciplinaire maatregelen.

Actie van ouders: Kinderen moeten leren verantwoordelijkheid te dragen voor hun gedrag. Dat leren ze met vallen en opstaan. Ouders moeten alert zijn op het zondebokmechanisme, waarbij hun kinderen of zichzelf proberen het aandeel van het eigen kind te bagatelliseren. Ouders moeten in eerste instantie proberen de waarheid te achterhalen, hoe pijnlijk die soms ook kan zijn. Wanneer ouders als rolmodel zelf ook de schuld van mislukkingen of foute beslissingen op zich nemen en dat voorleven, zal het voor kinderen iets natuurlijks worden.

- *Liegen (overdrijving, de waarheid vervormen, de waarheid verzwijgen)*

Overdrijving kan een manier zijn om het zelfbeeld op te waarderen. De waarheid vervormen is een wat geraffineerder vorm van liegen, er liggen motieven onder, zoals een ander de schuld geven. Bij liegen door verzwijgen houdt het kind of de jongere belangrijke informatie achter om de ander op het verkeerde been te zetten.

Actie van ouders: ouders die duidelijke aanwijzingen hebben dat hun kind liegt, zullen dit aan de orde moeten stellen. Je kunt niet 'een beetje eerlijk' zijn, dat moet kinderen vanaf jonge leeftijd worden meegegeven. Eerlijkheid zorgt uiteindelijk voor een minder stressvol leven. Het zorgt voor een goed en reëel zelfbeeld van kinderen, het vormt het karakter en maakt het aangaan en onderhouden van relaties op latere leeftijd een stuk makkelijker.

- *stelen*

Veel kinderen en jongeren hebben ooit iets gestolen. Vaak ging het hun om de spanning. Soms is stelen voor jongeren een manier om de aandacht op zich te vestigen. Sommige kinderen vinden dat ze recht hebben op spullen en dan is stelen voor hen een gerechtvaardigde bezigheid. Deze laatste categorie is te vinden in de problematisch verweerde kinderen.

Actie van ouders: wanneer kinderen gestolen hebben, moeten er 'herstelwerkzaamheden' verricht worden. Ouders moeten daarin meestal een sturende rol spelen. Allereerst is het belangrijk dat het kind bekend gestolen te hebben. Vervolgens moeten er excuses worden aangeboden aan de benadeelde partij. Het gestolen goed moet worden teruggegeven of er moet een vergoeding betaald worden. Tot slot moeten er consequenties verbonden worden aan de daad. Hoe pijnlijk en beschamend ook, gerechtelijke gevolgen die aan de diefstal verbonden zijn, zullen door kind en ouders geaccepteerd moeten worden. Alleen dan wordt er een duidelijk statement gemaakt: tot hier en niet verder.

- *plagen en pesten*

sommige kinderen hebben het nodig om ten koste van anderen status te verkrijgen. Problematisch verwennende ouders labelen plagen en pesten te snel als een positieve eigenschap, als assertief en 'opkomen voor jezelf'.

Actie van ouders: pesten kan levenslange, negatieve gevolgen hebben, dat kan niet genoeg benadrukt worden. Ouders moeten een onderscheid maken tussen pesten en plagen. Bij plagen kan er meestal nog gelachen worden, bij pesten is er sprake van machtsverschil en ondervindt het slachtoffer schade. Wanneer ouders geconfronteerd worden met hun pestende kind, moeten ze de zaak serieus nemen, door de tijd te nemen om zich te informeren over de situatie. Geen snelle conclusies, geen snelle oplossingen. Ouders moeten ook kunnen accepteren dat hun kind soms vervelende of venijnige trekken laat zien. Maak afspraken om herhaling te voorkomen en laat het kind de gevolgen ervaren die bij het wangedrag horen.

Disciplineren

In eerste instantie heeft discipline te maken met duidelijke, helder geformuleerde regels en afspraken. Door disciplineren kunnen kinderen zich houden aan regels en afspraken, want ze hebben geleerd zichzelf te beheersen.

Twee valkuilen in de omgang met kinderen: teveel met kinderen praten en teveel emotie tonen.

Verwende leerlingen op school

Leerkrachten klagen in toenemende mate over het feit dat leerlingen slecht aanspreekbaar zijn en dat ze steeds vaker met hen in discussie moeten over van alles en nog wat.

Leerlingen zouden geen 'nee' meer accepteren en zouden tot op het bot verwend zijn.

Historisch gezien is dit geen nieuw fenomeen, er zijn tal van Griekse wijsgeren en wetenschappers uit de vorige eeuwen te citeren, die zich erover beklagen dat de ouders opvoedkundige onbenulligheden zijn en dat kinderen voor galg en rad opgroeien.

Eerder beschreven problematiek kan uiteindelijk ten koste gaan van het in redelijkheid begrenzen van de wensen en verlangens van de kinderen. Voor leerkrachten wordt het moeilijk om de leerling met zo'n achtergrond duidelijk te maken dat er op school met andere normen gewerkt wordt.

Karakteristieken van 'gepamperde' kinderen: (Mamen)

- ze hebben overdreven ideeën over hun vermeende rechten en hoge verwachtingen van de dienstbaarheid van iedereen om zich heen.
- Ze hebben een lage tolerantie voor ongemak, vooral wanneer die veroorzaakt wordt door frustratie, teleurstelling, verveling, vertraging en wanneer hun wensen niet worden ingewilligd; dit komt regelmatig tot uitdrukking in woede-uitbarstingen en verbaal of fysiek geweld.
- Ze hebben nauwelijks probleemoplossende strategieën ontwikkeld in het omgaan met negatieve ervaringen
- Ze zijn op zichzelf gefocust en denken dat ze het centrum van hun wereld zijn.
- Ze leggen de verantwoordelijkheid voor hun gedrag bij anderen, geven anderen de schuld en verwachten dat anderen hun problemen oplossen.
- Ze weigeren of zijn niet in staat in te zien hoe hun gedrag anderen raakt, het ontbreekt hun vaak aan empathie.
- Ze hebben soms moeite spijt of schuld te voelen voor hun gedrag.
- Ze eisen aandacht, niet alleen voor hun ouders, maar van iedereen; hoe meer ze krijgen, hoe meer ze eisen.
- Ze hebben moeite zich aan te passen in situaties buiten het gezin, vooral op school, omdat ze niet goed kunnen omgaan met sociale structuren of algemeen geaccepteerde autoriteiten.
- Zij zijn chronisch ongelukkig, boos, angstig, en emotioneel labiel. Ze hebben vaak een slecht zelfbeeld
- Ze voldoen aan de criteria van een gedrags- of andere psychiatrische stoornis, ondanks het feit dat er geen te meten of te observeren biologische, fysiologische, ontwikkelingsmatige, genetische of andere is voor hun moeilijkheden.

Mamen noemt nog een paar karakteristieken van ouders die hun kinderen problematisch verwennen:

- ze geloven in de rechten van het kind met betrekking tot het nemen van eigen beslissingen en het maken van eigen keuzes
- ze verschaffen eindeloos tijd, geld, ondersteuning en alles waarvan ze denken dat het hen goede ouders maakt.
- Ze maken geen gebruik van hun autoriteit, omdat ze vinden dat dat niet hoort.
- Ze proberen te voorkomen dat hun kind zich irriteert, zich zou moeten schamen voor iets, of zich schuldig zou voelen over iets.

- Ze vinden het moeilijk, zo niet onmogelijk, om 'nee' te zeggen
- Ze zijn wanhopig bezorgd over het geestelijk welzijn van hun kind en werken hard aan het geluk van hun kind.

Wanneer leerlingen de ervaringen van 'vallen en opstaan' en van mislukken en falen wordt onthouden en ze nooit gevoelens van teleurstelling en schuld ervaren, zullen ze sociaal gehandicapt opgroeien. Het is onder andere aan het onderwijs – en de leerkracht in het bijzonder- om hier in te grijpen en ouders te helpen gezondere gedragspatronen ten opzichte van hun kind te ontwikkelen.

Vaak zijn leerkrachten de eersten die kinderen voor langere tijd buiten de context van het gezin zien. Wanneer er sprake is van problematische verwenning zullen ze dan ook waarschijnlijk een van de eersten zijn die de ouders erop opmerkzaam maken dat hun kind met 'aanpassingsproblemen' kampt. Ouders kunnen behoorlijk aangedaan zijn, wanneer ze geconfronteerd worden met het ongewenste gedrag van hun kinderen. Ze voelen het alsof ze zelf ook beoordeeld worden en kunnen zich dan defensief opstellen. Het dreigt erop neer te komen dat de school, de leerkracht en de leerlingen in de klas zich moeten aanpassen aan het verwende kind. En dat alles omdat de ouders van dit kind er moeite mee hebben hun kind te confronteren met zijn onhebbelijke gedrag en daaraan grenzen te stellen. Het is belangrijk de ouderlijke kritiek te evalueren en op haar realiteitsgehalte te beoordelen. Als leerkrachten niet sterk in hun schoenen staan, neigen ze naar het bewaren van de 'lieve vrede' en geven ze toe aan de wensen of eisen van de ouders. Ze laten daarmee hun eigen aanpak los, om één kind in het bijzonder te behagen. Daarmee worden de eerdere ervaringen van het kind bevestigd. 'Wanneer mij iets niet zint, schakel ik mijn ouders in en lossen zij het op'. Als ouders het signaal 'mijn kind is niet gelukkig' krijgen, dan grijpen ze in en zetten de omstandigheden naar hun hand. In een dergelijke situatie is het voor leerkrachten belangrijk, dat ze gesteund worden door de directie van school. De situatie moet integer geëvalueerd worden, en ouders moeten serieus genomen worden, maar de gezonde ontwikkeling van het kind heeft prioriteit.

Alhoewel verwen gedrag van leerlingen aan de orde van de dag is, aarzelen leerkrachten deze term te gebruiken. Het gaat hier om ouders die in een opvoedpatroon zijn beland dat tot grenzenloosheid, permissiviteit en uiteindelijk tot negatief gedrag leidt. Men is bang voor de reactie van de ouders. In principe verwennen ouders immers niet om hun kind te beschadigen. Wanneer ze door leerkrachten of werkers in de jeugdzorg geconfronteerd worden met de zorgen over hun opvoedstijl en de nadelige gevolgen daarvan voor hun kind, kunnen ze in eerste instantie opstandig of zelf vijandig reageren. Een aantal professionals zal een dergelijke confrontatie proberen te omzeilen. Is dat terecht en professioneel? Het is inmiddels toch duidelijk waar de oorzaak van het gedrag ligt? Is het niet zaak dat met ouders zorgvuldig, maar in heldere taal gecommuniceerd wordt over de zorgen van de professional? De vraag is of dat wel zo duidelijk is. Hebben leerkrachten en andere zorgverleners wel zo goed zicht op de opvoedstijl van ouders en hun motieven in de opvoeding? Is er wel sprake van gedegen observaties en analyses?

Wanneer echter het welbevinden en de positieve ontwikkeling van het kind het uitgangspunt is, zal er net als bij andere vormen van verwaarlozing, mishandeling en misbruik, ingegrepen moeten worden. Daarbij moet net als in de andere gevallen zorgvuldig te werk worden gegaan. Hierbij kan de volgende leidraad helpen: observatie-analyse-hypothese-handelingsplan. De route die hierbij wordt gevolgd is:

- signaleren van probleemgedrag
- bij collega's checken of ze soortgelijke ervaringen hebben
- gegevens verzamelen, observeren; individueel en in groepsverband
- gegevens uit het verleden in het dossier doornemen
- gesprekken met de leerling, de ouders en andere betrokkenen.

Vervolgens ga je verder analyseren a.d.h.v. de volgende vragen:

- onder welke omstandigheden, in welke setting vindt het gedrag plaats?
- Zijn er ook omstandigheden waarin het wel goed gaat?
- Wie is aanwezig wanneer het gedrag plaats vindt? (namen medeleerlingen/ leerkrachten)
- Bij welke lessen, bij welke collega's ontplooit het gedrag zich?
- Wat is de frequentie van het gedrag?
- Wat gaat er aan het gedrag vooraf?
- Zijn er uitlokkers of versterkers van het gedrag?

Wanneer er vervolgens aanwijzingen zijn voor problematische verwenning, moet er een plan van aanpak worden opgesteld. Het belangrijkste onderdeel daarin zal het gesprek met ouders zijn.

Risico van misdiagnose

Om een gedegen en constructieve bijdrage te kunnen leveren aan het diagnostisch proces, moeten leerkrachten het gedrag van hun leerlingen professioneel observeren en analyseren. Welke facetten spelen bij het geobserveerde gedrag een rol: *karakter, intelligentie, leerproblemen, ziekte, uiterlijk, populariteit, zelfbeeld, schaamte?*

Welke factoren binnen het gezin spelen mogelijk een rol: *recente scheiding, verwenning, stress, armoede, cultuur, psychische problematiek bij één van de ouders, parentificatie?*

Ook de leerkracht zelf en de school spelen hun rol in het gedrag. *Hoe veilig is de school, hoe veilig voelen de leerlingen zich bij de leerkracht, is er sprake van pesterijen, hoe gaat de leerkracht om met probleemgedrag, is er sprake van kleinering of vernedering?*

Ten slotte speelt ook de ruimere omgeving een rol: *de buurt, is er sprake van samenhang, sociale cohesie of niet, hoe groot is de invloed van de peergroup, welke invloed hebben de media?*

Problematisch verwennde kinderen en jongeren laten gedrag zien dat soms verdacht veel overeenkomt met een aantal gedragingen die passen bij de criteria voor een psychiatrische stoornis. Wanneer ADHD, angst, depressie e.d. bekend zijn op de werkvloer, maar verwenning nog niet als oorzaak voor probleemgedrag is onderkend, bestaat er het risico van miskennis van de werkelijke oorzaken van probleemgedrag.

Wees alert bij:

- depressie
- angst
- AD(H)D
- ODD

Communicatie met ouders

Wanneer het gedrag van het kind vormen aanneemt als extreem zelfzuchtig zijn, een houding hebben dat regels niet voor hem/haar gelden, manipulerend gedrag laat zien e.d. dan moet er actie worden ondernomen.

Veel ouders zullen zich in eerste instantie verzetten. Het moeten bekennen dat er dingen niet goed gaan in het gezin of met een specifiek kind vergt moed, en wordt soms als een vernedering ervaren. Uiteindelijk blijkt dat ouders vaak ontzettend bezorgd zijn over het gedrag van hun kind en de gevolgen daarvan op latere leeftijd. Ze willen niets liever dan de situatie aanpakken en oplossen, daarbij blijven echter gevoelens van weerstand opspelen. Het is belangrijk dat professionals zich realiseren dat deze gevoelens spelen.

- De eerste insteek van de professional moet support en respect voor het ouderschap van deze ouders zijn.

Communicatie en hulptips

- Leef je in, in de moeilijkheden die de ouders ervaren. (De professionele opdracht is: niet oordelen, maar ondersteunen)

- Geef ouders gereedschappen om goed met hun kind om te gaan, zodat ze niet bij voortduring op professionele ondersteuning zijn aangewezen.
- Help zoeken bij het vinden van een werkbare gezinsstructuur, waarin volwassenen de leiding hebben en niet de kinderen. (Sommige ouders moeten geholpen worden bij het idee dat autoriteit ook op een liefdevolle en verantwoordelijke manier uitgeoefend kan worden)
- Onderzoek welke doelen ouders nastreven in termen van waarden, verwachtingen en gedrag. (Het is voor professionals en ouders goed volgens een plan te werken. Wat willen ouders aanpakken? Wat willen ze veranderd zien en hoe?)
- Leer ouders welke ontwikkelingstaken een kind heeft op welke leeftijd.
- Leg uit hoe verwachtingen en doelen kunnen worden ingepast binnen het bestaande ouderlijke waardesysteem. (soms kan het verleidelijk zijn om direct adviezen te geven. Soms zijn de oplossingen zo voor de hand liggend, waarom hebben ouders daar dan niet voor gekozen? Vaak hebben ze er gewoonweg niet aan gedacht, maar soms hebben ouders zo'n ander denkpatroon dat ze niet in staat waren te zien wat het kind nodig heeft. De adviezen en oplossingen werken alleen wanneer ze inpasbaar zijn in het ouderlijk waardesysteem.)
- Zorg ervoor dat de strategieën die ouders gebruiken, passend zijn bij de stelde doelen. (Dit is waarschijnlijk de belangrijkste interventie bij het veranderen van de manier waarop ouders met verwende kinderen omgaan. Wanneer ouders daadwerkelijk zien dat er wezenlijk verschil is tussen datgene wat *willen* doen voor hun kind en dat wat ze *doen* om hun doel te bereiken, wordt verandering mogelijk.)
- Moedig ouders aan om alternatieve strategieën aan hun repertoire toe te voegen. (niet alleen jeugdzorg, cursus, congres, workshop, maar ook boeken, internet. Laat ouders vooral eens kijken hoe andere ouders het doen: kijk een uur rond in het winkelcentrum en observeer hoe andere gezinnen omgaan met kinderen, kijk eens bij de sportclub hoe de trainer met je kind omgaat en grenzen stelt.)
- Zorg dat de begeleidende professional overbodig wordt.
- Verwacht positieve resultaten, ook wanneer dat even tijd kost.

'Het gesprek'

Kan, mag, moet de leerkracht zich met de opvoedstijl van ouders bemoeien? Wordt daarmee niet de privacy van het gezin geschonden? Net als in andere situaties die zich op school kunnen voordoen, moet de volgende vraag de leidraad zijn: loopt de gezondheid of de ontwikkeling van het betreffende kind of jongere gevaar?

De meetbaarheid van verwenning is lastig. Het is daarom zaak dat leerkrachten hun vermoedens of mening over de negatieve effecten van verwenning delen met teamgenoten en de IB. 'Check en doublecheck' is hier noodzakelijk.

Gesprekken met ouders over verwenning zijn spannend, bewerkelijk en vergen professionaliteit. Maar in het belang van de gezonde ontwikkeling van het kind mogen ze niet uit de weg worden gegaan.

Zorg dat het gesprek zowel voor leerkracht als ouders voldoet aan de drie basisbehoeften:

- de behoefte aan veilige erkenning
- de behoefte aan invloed
- de behoefte aan genegenheid.

De volgende route kan een leidraad zijn voor zo'n gesprek:

1. Zorg voor een gedegen voorbereiding, check andere deskundigen binnen school, verzamel gegevens, zodat op basis van goede observaties en feiten het gesprek aangegaan kan worden.
2. beoordeel of er sprake is van een zorgelijke ontwikkeling, die een gesprek noodzakelijk maakt.
3. bepaal het doel van het gesprek en de gewenste uitkomst.
4. Beschrijf de zorgelijke ontwikkeling en gedragingen in neutrale termen

5. nodig ouders uit en geef in de uitnodiging kort het gespreksthema weer, beschreven in neutrale termen (de school maakt zich zorgen over de sociale en persoonlijke ontwikkeling van Pietje)
6. leg begin- en eindtijd van het gesprek vast. Daarmee baken je de tijd van het gesprek af en voorkom je ellenlange discussies.
7. de leerkracht memoriseert voor zichzelf bij de start van het gesprek: de basisbehoeften van gesprekspartners, het school-ouders-partnerschap, doel van het gesprek, belang van het kind en gewenste uitkomst.
8. beschrijf de zorgelijke gedragingen zoals hiervoor beschreven, maak duidelijk dat het om een gezamenlijk probleem gaat.
9. nodig ouders uit hun visie, ervaringen en verklaringen te geven
10. blijf altijd respectvol communiceren; accepteer eventueel ander wereldbeeld, (ver)oordeel niet.
11. geef in gesprek heldere grenzen aan, bijvoorbeeld: andere kinderen of leerkrachten worden niet besproken, incidenten van twee jaar geleden zijn niet aan de orde.
12. bedenk dat forceren, oplossingen erdoor drukken en dwang niet werkt.
13. stel bedachte oplossingen voor en laat ouders daarop reageren, laat ouders zelf met voorstellen en oplossingen komen.
14. start met aanpakken van dát gedrag, waar het snelst resultaat te boeken is, dat kan stimulerend werken voor het verdere verloop.
15. zet afspraken op papier, vermeld daarin ook wie waar verantwoordelijk voor is, een evaluatietijdstip, contactgegevens.
16. werk tijdelijk met een contactschrift of communiceer via de mail.
17. sluit het gesprek af met de constatering dat er sprake is van een educatief partnerschap van ouders en school, met als doel een succesvolle ontwikkeling van het kind richting volwassenheid.

Verder spelen in dit type gesprekken ook lichaamshouding, stemgebruik, intonatie, beurtname, mimiek maar ook de locatie een rol. Geeft ouders de tijd hun zegje te doen, laat ze bijvoorbeeld niet op kleuterkrummies zitten, zorg voor een rustige setting. Goede gespreksvoering bepaalt voor een groot deel de succesvolle communicatie met ouders.